

Ідеї Г.Я. Трошина про загальні закономірності нормального та аномального розвитку.

Г.Я. Трошин

Відмінностей між нормально розвиваються дітьми і дітьми з відхиленнями надавалося важливе значення, подібності ж розглядалися як несуттєві. Абсолютизація відмінностей не могла не позначитися на практиці навчання і виховання дітей з різними відхиленнями, на характері ставлення до них з боку суспільства. Ігнорування потенційних можливостей цих дітей (або, як образно висловився Л. С. Виготський, "пудів їх здоров'я") призводило до того, що процес навчання був цілком орієнтований на зону актуального розвитку. В силу цього багато дітей оголошувалися в принципі нездібних, нездатними до розвитку.

Потрібні були багаторічні зусилля і наполеглива праця не одного покоління вчених, щоб прийти до аксіоматичної думки про те, що розвиток дітей з відхиленнями протікає по тим же законам, що і в нормі. У вітчизняній спеціальній психології вперше послідовно і доказово ідею спільності законів розвитку в нормі та патології відстоював видатний російський психіатр Г. Я. Трошин. Відомо, що ідея спільності законів норми і патології була ключовою в клініко-психологічних дослідженнях Л. С. Виготського.

Основні закономірності психічного розвитку, властиві як нормі, так і патології:

1. Перш за все, процес розвитку це позитивні зміни, пов'язані з появою якісних новоутворень. Тобто в ході психогенезу відбувається перебудова відносин між окремими компонентами психіки.
2. Темп психічного розвитку відрізняється **нерівномірністю**, у різні періоди проходить прискорено чи сповільнено. Нерівномірність – це неоднаковість, мінливість у розвитку окремих психічних функцій, процесів і властивостей.
3. Періоди найбільш активного розвитку тих чи інших компонентів свідомості, позначаються в психології терміном "**сензитивність**".
Сензитивність це (від латів. *sensus* почуття) – висока індивідуальна чутливість, виявляється як риса особистості людей.
Під час психічного розвитку кожна функція проходить через сензитивний період – період найвищих можливостей для найефективнішого розвитку будь-якої сторони психіки.
4. Процес розвитку безперервний і незворотній.
5. Внутрішніми механізмами розвитку виступає єдність процесів виділення в структурі формуються системи нових компонентів (диференціації).
Дивергентність - конвергентність ходу розвитку – це диференціація та підвищення різноманітності психічних функцій, з одного боку, та їх інтеграція, згортання – з іншого.
6. Найважливішим законом розвитку психіки є принцип єдності еволюціонування і функціонування. Спочатку створюються (еволюція) і тільки потім експлуатуються (функціонування). Живі системи розвиваються в процесі функціонування і функціонують в процесі свого розвитку.

Навряд чи можна уявити собі ситуацію, при якій ми спочатку повинні дочекатися моменту, коли у дитини сформується мислення або мова, і тільки потім дозволити їй думати і говорити.

7. Властивістю розвитку людської психіки свідомості є принципова неможливість заздалегідь передбачити кінцевий продукт цього процесу. Те, яким досвідом буде володіти людина, то, що

стане змістом його свідомості, заздалегідь не передбачувано, так як на певному етапі становлення людина перетворюється в суб'єкта свого розвитку. Це дає можливість особистості самій визначати напрямок власної самореалізації.

8. Психічний розвиток здійснюється в процесі різноманітних форм предметної діяльності. На кожному етапі онтогенезу виділяється провідний вид діяльності. В одних видах формується переважно мотиваційна сфера психіки, в інших – операційна.
9. Психічний розвиток неможливий поза спілкуванням. Спілкування як вид психічної діяльності - необхідна умова формування особистості, її свідомості та самосвідомості. Спілкування зі старшими для дитини є єдиним можливим контекстом, у якому вона здобуває загальнолюдський досвід.
Ось чому спілкування головний фактор загального психічного розвитку дитини в нормі так і при відхиленнях.
10. **Кумулятивність розвитку** – це накопичення результатів розвитку кожної попередньої стадії, у якому вони входять у наступну стадію, певним чином трансформуючись. Прикладом може бути процес переходу від наочно-дієвого до наочно-образного та словесно-логічного мислення;
11. **Гетерохронність розвитку** – це різночасність дозрівання психічних функцій, тобто розбіжність темпів розвитку різних психічних процесів (розбіжність у часі фаз розвитку окремих органів та функцій).